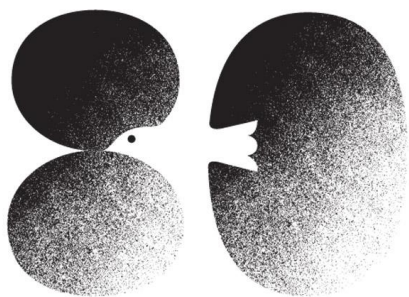

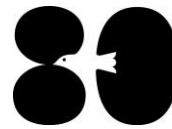
Generalitat de Catalunya
Departament d'Afers Exteriors
Relacions Institucionals i Transparència

Pla de fosses 2017

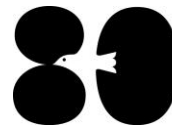
1936–1939
MEMÒRIA
DE LA GUERRA CIVIL

DOSSIER DE PREMSA
Gener 2017

ÍNDEX

- 1. Presentació**
- 2. Introducció**
- 3. Tipologia d'actuacions**
- 4. Antecedents d'actuacions**
- 5. Criteris de selecció i actuació**
- 6. Actuacions en fosses durant l'any 2017**
- 7. Glossari**
- 8. Programa d'Identificació Genètica**

1. PRESENTACIÓ

Enguany commemorem el 80è aniversari de l'esclat de la Guerra Civil (1936-1939) i el 85è de la proclamació de la Segona República. Així mateix, fa 41 anys de la mort del dictador i de l'establiment d'un nou règim que es volia democràtic. Tanmateix, malgrat el temps transcorregut, són molts els silencis imposats que encara perduren de forma incomprensible. Justament la commemoració del 80è aniversari del conflicte civil ofereix un marc adequat per renovar l'impuls de les polítiques públiques de memòria històrica. Cal tenir present que la transició es va fer a partir d'un procés de reforma iniciat des de la legalitat institucional de la dictadura i que un dels dèficits més greus de la transició va ser la institucionalització de la desmemòria col·lectiva.

Com a país amb voluntat de definir noves bases per a la convivència i de construir escenaris inclusivament per al futur, esdevé imprescindible aprofundir la recuperació de la memòria històrica i la reparació en termes democràtics dels individus i dels col·lectius que més han patit la injustícia i el silenci. Es tracta d'una exigència que cal atendre sense noves dilacions.

L'article 54 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix que la Generalitat i els altres poders públics han de vetllar pel coneixement i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya, com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques. En aquest sentit, el Govern considera un deure localitzar, recuperar i identificar les restes de persones desaparegudes a Catalunya durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, d'acord amb la Llei 10/2009, de 30 de juny, sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes.

Tant el mandat estatutari com la voluntat expressa del Govern per actuar en aquesta direcció se sustenten i es reforcen per la legítima demanda social existent d'identificar les restes de persones desaparegudes, reiteradament expressada per múltiples entitats de la societat civil.

Així, doncs, tant per oportunitat i per competència com per profunda convicció, el Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals, responsable de les polítiques de memòria, ha dissenyat el Pla d'actuació en fosses per al 2017. El Pla inclou tant les actuacions previstes a curt termini com la sistematització dels protocols d'actuació i la planificació de futures intervencions.

Juntament amb el Programa d'identificació genètica, aquest Pla contribuirà a definir-nos com a un país que respecta i protegeix la seva memòria històrica. És un pas tardà, sens dubte, però alhora també és un pas necessari, ferm i compromès en la direcció adequada: la de la dignitat i la democràcia. Un pas sense marxa enrere.

2. INTRODUCCIÓ

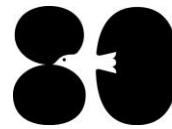
El Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència presenta el Pla d'actuacions en fosses de desapareguts durant la Guerra Civil i la dictadura franquista per al 2017 amb l'objectiu de contribuir en la recuperació de la memòria històrica i consolidar un país i una societat de pau.

L'exhumació de restes de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista complementa les tasques, realitzades pel mateix Departament, de geolocalització de fosses i del Programa d'Identificació Genètica.

El Pla d'actuacions per al 2017 inclou tant les actuacions previstes a curt termini com la sistematització dels protocols d'actuació i la planificació de futures intervencions. Les actuacions que contempla el Pla per al 2017 estan localitzades a l'Alt Pirineu i Aran, el Camp de Tarragona, la Catalunya Central, Girona, Lleida i a les Terres de l'Ebre.

Per desenvolupar la tasca amb eficiència, les actuacions previstes es plantegen amb la prèvia deliberació de la Direcció general de Relacions Institucionals i amb el Parlament, i amb la valoració del Comitè Tècnic per a la Recuperació i la Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista, que en depèn, i mitjançant uns criteris tècnics de selecció i actuació que s'especifiquen en el punt 5 d'aquest dossier.

D'aquesta manera s'han definit les actuacions que es realitzaran enguany, i es treballa ja en l'establiment de les actuacions per a l'any 2018 i en una proposta per 2019. S'estableix així una dinàmica clara, formal i continuada de treball per a la recuperació de restes de persones desaparegudes. Les actuacions es programaran i es licitaran anualment i en bloc pels serveis de localització, recuperació i anàlisi antropològica i genètica de restes òssies humanes de la Guerra Civil i la dictadura. Seguint en tot cas les prescripcions de la Llei 10/2009, de 30 de juny, sobre la localització i la identificació de les persones durant la Guerra Civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes, i del Decret 111/2010, de 31 d'agost, que desenvolupa reglamentàriament la llei esmentada, i als protocols d'actuacions tècniques aprovats per la Resolució IRP/4072/2010, de 15 de desembre.

3. TIPOLOGIA D'ACTUACIONS

Fossa. Lloc d'inhumació d'una o més restes d'individus no reclamats o no identificats. Les fosses poden ser individuals o col·lectives. Poden estar dins o fora de cementiri.

Restes òssies en superfície. Restes òssies humanes trobades en superfície. Generalment, corresponen a soldats morts en combat que no van ser inhumats correctament o que els van colgar en rases i que afloren a la superfície per erosió o alteracions en el terreny. Les restes en superfície, si es troben en connexió poden indicar l'existència d'una fossa.

4. ANTECEDENTS D'ACTUACIONS

Des del 1999 s'han registrat 66 actuacions de recollida de restes òssies humanes trobades en superfície, corresponents a un nombre mínim de 164 persones (no se n'han pogut determinar les identitats), i 18 actuacions en fosses, corresponents a 57 persones, de les que se n'han pogut identificar 7.

La informació sobre fosses comunes es troba recollida al mapa de fosses. La primera versió del mapa, elaborada el 2008, localitzava 179 fosses. Es tractava d'una fotografia que recollia els treballs de documentació realitzats per la Generalitat.

Actualment, el mapa <http://fossesirepressio.gencat.cat> registra 380 fosses, de les quals 166 estan confirmades i 214 són probables.

De les 166 confirmades, n'hi ha 121 que es troben dins de cementiri i 45 fora de cementiri. Normalment, les fosses fora de cementiri es troben en zones de front de guerra (Segre-Pallars i Ebre).

L'estudi que el Govern ha encarregat a la Universitat Rovira i Virgili permetrà localitzar totes les fosses i també els punts on s'han trobat restes òssies humanes en superfície a les comarques del Baix Ebre, Montsià, Ribera d'Ebre, Terra Alta i al Priorat, que permetrà seguir complementant el mapa.

5. CRITERIS DE SELECCIÓ I ACTUACIÓ

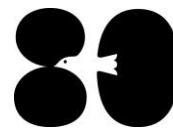
Les actuacions es plantegen d'acord amb la valoració de la Direcció General de Relacions Institucionals i amb el Parlament, i del Comitè Tècnic per a la Recuperació i la Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista que en depèn, mitjançant un seguit de criteris que les especifiquen.

- 1r **Sol·licituds existents:** donar resposta a les demandes existents pendents d'atenció, rebudes per part dels familiars, dels ajuntaments o de les entitats memorialistes.

- 2n **Situació i estat de les restes:** s'ha establert també una escala de prioritats en funció de la situació i tipologia de les restes localitzades. L'escala, ordenada per ordre de necessitat d'actuació, inclou de forma jeràrquica els següents casos:
  - a. Recollides de restes òssies en superfície.
  - b. Fosses confirmades / documentades fora de cementiri.
  - c. Fosses confirmades / documentades, ben delimitades dins de cementiri i amb sol·licitud explícita d'intervenció.
  - d. Fosses probables fora de cementiri.
  - e. Fosses dignificades dins de cementiri.

- 3r **Nivell de documentació i confirmació de l'existència de les fosses o restes:** les actuacions es duen a terme després de l'anàlisi prèvia de la documentació, antecedents i fonts, que determina la situació exacta i l'estat en què es troben les restes òssies localitzades.

- 4t **Territorialització:** es busca una distribució territorial eficient i de les actuacions, procurant cobrir el màxim nombre de zones amb fosses registrades, especialment les que en concentren més.

6. ACTUACIONS EN FOSSES DURANT L'ANY 2017

El Pla d'actuacions en fosses de desapareguts durant la Guerra Civil i la dictadura franquista per a l'any 2017 inclou accions en fosses i restes òssies en superfície a l'Alt Pirineu i Aran, al Camp de Tarragona, a la Catalunya Central, a Girona, a Lleida i a les Terres de l'Ebre.

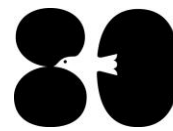
ALT PIRINEU I ARAN: 4 actuacions

- **Figuerola d'Orcau (Pallars Jussà): Exteriors del cementiri**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció del terreny on es localitza la fossa, i en el seu cas, excavació de les restes i anàlisi antropològica i genètica.
  - Segons testimonis i un informe emès per la Guàrdia Civil de l'any 1964, hi ha inhumades diverses persones a l'entorn del cementiri municipal. Durant els anys 60, una petita part d'aquests foren traslladats al Valle de los Caídos. Els morts foren soldats d'ambdós exèrcits, essent majoritàriament enterrats els de l'exèrcit rebel, probablement pertanyents a les 63a, 150a i 152a Divisions.

- **Figuerola d'Orcau (Pallars Jussà): Entorn del nucli de Figuerola.**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible de les fosses del municipi. Recollida de restes òssies en superfície i prospecció del terreny on es localitzen, anàlisi antropològica i genètica.
  - És probable que es tracti de fosses amb soldats morts durant els combats d'ambdós exèrcits.

- **Gavet de la Conca (Pallars Jussà): Dues actuacions a l'entorn el nucli.**
  - Tipus d'actuació: Dues actuacions a Gavet de la Conca, de recollida de restes òssies en superfície, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
  - Restes trobades en superfície en diversos indrets que eren ocupats per posicions republicanes durant la Guerra.

CAMP DE TARRAGONA: 6 actuacions

- **Guiamets (Priorat): Cementiri**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció, i en el seu cas, excavació de la fossa localitzada, i anàlisi antropològica i genètica de les restes.
  - En aquesta zona hi havia un tren hospital de l'exèrcit republicà en funcionament fins al final de la batalla de l'Ebre. Complia principalment la funció d'evacuació de soldats ferits i de lloc de convalescència. Els soldats que morien a l'hospital eren inhumats al cementiri dels Guiamets.

- **Torre de Fontaubella i a Pradell de la Teixeta (Priorat): Cementiri i dos indrets propers a l'estació**
  - Tipus d'actuació: Dues actuacions per l'ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de la fossa localitzada, anàlisi antropològica i genètica de les restes.

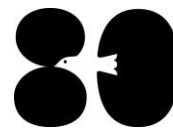

- Entre Pradell de la Teixeta i Torre de Fontaubella hi va haver un tren hospital de l'exèrcit republicà. Els soldats que no sobrevivien eren enterrats al cementiri de la Torre, però aviat es va quedar petit i s'obrí una fossa en un camp d'avellaners proper al Tren Hospital.
- **El Molar (Priorat): Cementiri d'El Molar**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció eventual, excavació de la fossa localitzada, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
  - En aquesta zona s'hi va instal·lar un hospital militar del Xè Cos de l'exèrcit republicà. Al voltat d'El Molar i durant 8 dies hi va haver forts combats. Les baixes que hi va haver a l'hospital foren segurament de soldats republicans que van combatre durant aquests dies, i que van ser enterrats al cementiri d'El Molar.
- **Salomó (Tarragonès): Cementiri de Salomó**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i excavació de la fossa localitzada, anàlisi antropològica i genètica.
  - La vila de Salomó va ser escenari bèl·lic entre els dies 18 i 19 de gener de 1939. Cadàvers dels soldats d'ambdós exèrcits es van enterrar a la fossa del cementiri del poble.

CATALUNYA CENTRAL: 3 actuacions

- **Prats del Lluçanès (Osona): als entorns del nucli**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de les fosses localitzades al terme municipal l'anàlisi antropològica i genètica de les restes.
  - A Prats de Lluçanès les tropes republicanes, possiblement del XVIIIè o XIè Cos d'Exèrcit, van establir una línia defensiva per tal de frenar l'avenç de les tropes rebels, en aquest cas la 54a Divisió. Arran d'aquesta línia es van produir importants combats que provocaren la mort de diversos soldats.
- **Prats del Lluçanès (Osona): Mas Puigvistós**
  - Tipus d'actuació: Anàlisi genètic de les restes que ja es van extreure l'any 2004 d'una fossa localitzada a Puigventós i que estan inhumades al cementiri de Prats del Lluçanès, corresponents a soldats republicans.
- **El Bruc (Anoia): la fossa de Can Maçana**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible i localització de la fossa. L'any 2006, es va fer una recerca sense poder localitzar-la. Ara es

planteja una ampliació de la zona de prospecció en base a nova informació facilitada per l'Ajuntament.

- Les tropes franquistes van detenir diversos civils, veïns de Súria i Valls de Torroella, que van ser executats poc després en una cuneta de la carretera de Can Maçana, prop de la muntanya de Montserrat.

GIRONA: 1 actuació

- Cassà de la Selva (La Selva): Tomba del soldat desconegut

- Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de la fossa localitzada, anàlisi forense i genètica de les restes.
- Arran dels enfrontaments entre les tropes republicanes i franquistes a Cassà de la Selva està documentat que es va enterrar un soldat republicà en un punt localitzat a les afores del municipi. Es podria tractar d'un brigadista internacional.

LLEIDA: mínim 8 actuacions

- Alguaire (Segrià): Cementiri d'Alguaire.

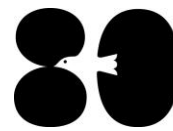
- Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i excavació d'una fossa, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
- Recuperar les restes de dos civils, afusellats per l'exèrcit rebel com a conseqüència d'un consell de guerra. I també possiblement de soldats republicans executats el 12 d'abril de 1938.

- Alfés, Aspa, Artesa de Lleida i Soses (Segrià)

- Tipus d'actuació: Diverses actuacions en 4 municipis per a l'ampliació de la documentació disponible, prospecció i excavació de les fosses localitzades, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
- Intervenció obtinguda arran dels treballs que es realitzen el canal Segarra-Garrigues, que posen de manifest l'existència de línies fortificades i de fosses, atribuïbles a soldats de l'exèrcit republicà.

- Artesa del Segre (Noguera): Fossa de La Peixera

- Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de la fossa localitzada, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
- El combat entre franquistes i republicans causà nombrosos morts al voltant de la casa La Peixera, entre Collfred i Anya. Els veïns d'Artesa enterraren

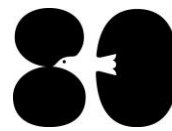

soldats d'ambdós exèrcits dins una de les trinxeres utilitzades durant el combat.

- **Vilanova de Meià (Noguera): terme municipal**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de les fosses i restes en superfície localitzades, anàlisi antropològica i genètica de les restes.
  - Fosses originades en els combats de desembre de 1938, amb soldats que hi van morir d'ambdós exèrcits.

- **Portell Sant- Ramon (Segarra): Fossa del Mas de Can Ranxet**
  - Tipus d'actuació: Ampliació de la documentació disponible, prospecció i eventual excavació de la fossa localitzada, anàlisi forense i genètica de les restes.
  - Fossa amb soldats republicans, capturats i executats per les tropes franquistes.

TERRES DE L'EBRE: Mínim de 20 actuacions de recollida de restes en superfície i anàlisi de les restes dipositades al Memorial de les Camposines.

- **La Fatarella al Memorial de les Camposines:**
  - Tipus d'actuació: s'analitzaran genèticament totes les restes òssies humanes de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la dictadura franquista que es troben dipositades al Memorial de les Camposines, corresponents a un nombre mínim de 125 individus.

- **Corbera d'Ebre (Terra Alta): Batalla de l'Ebre**
  - Tipus d'actuació: 15 actuacions d'ampliació de la documentació disponible, prospecció i recollida de les restes òssies en superfície, anàlisi antropològica i genètica .

- **Pinell de Brai (Terra Alta): Batalla de l'Ebre**
  - Tipus d'actuació: 4 actuacions d'ampliació de la documentació disponible, prospecció i recollida de les restes òssies en superfície, anàlisi antropològic i genètic .

- **Miravet (Ribera d'Ebre): Batalla de l'Ebre**
  - Tipus d'actuació: 1 actuacions d'ampliació de la documentació disponible, prospecció i recollida de les restes òssies en superfície, anàlisi antropològica i genètica.

- Un cop s'hagi analitzat la informació de **l'estudi de fosses de Terres de l'Ebre**, encarregat el 2016, es procedirà a incorporar-les en el mapa de fosses i es determinarà la viabilitat de la seva excavació.

7. GLOSSARI

Persona desapareguda. Persona de la qual es desconeix el lloc d'inhumació i que forma part del Cens de persones desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura franquista. Legalment, són totes aquelles persones la mort de les quals no ha estat registrada

Fossa. Lloc d'inhumació d'una o més restes d'individus no reclamats o no identificats. Les fosses poden ser individuals o col·lectives. Poden estar dins o fora de cementiri. Durant la Guerra Civil, les fosses s'originen d'acord amb decurs dels esdeveniments, podem trobar:

- Fosses originades per la repressió a la rereguarda (repressió revolucionària)
- Fosses originades pels bombardeigs
- Fosses originades per hospitals
- Fosses dels fronts de guerra
- Fosses de repressió franquista

Fossa dignificada. Fosses senyalitzades i en les quals s'ha fet un acte públic de reconeixement i recuperació de la memòria de les persones soterrades.

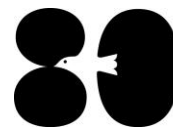
Restes òssies en superfície. Restes òssies humanes trobades en superfície. Generalment, corresponen a soldats morts en combat que no van ser inhumats o que els van colgar en rases i que afloren a la superfície per erosió o alteracions en el terreny. Les restes en superfície, si es troben en connexió poden indicar l'existència d'una fossa.

Memorial de les Camposines. Espai memorial ubicat a la Fatarella (Terra Alta) en el qual hi ha les plaques d'homenatge amb els noms de 1.388 persones desaparegudes a la batalla de l'Ebre, que prèviament han estat inscrites al Cens de persones desaparegudes. El Memorial de les Camposines també compta amb un recinte tancat habilitat com a espai de dipòsit de les restes òssies no identificades que es recuperen a les Terres de l'Ebre.

Cens de persones desaparegudes. El registre, o Cens de persones desaparegudes, té un total de 5.071 casos inscrits. Fins ara s'ha resolt la recerca de documentació de 3.342 casos (68%) del Cens, i en 549 dels quals s'ha pogut determinar amb exactitud el lloc d'inhumació. Durant el 2016, a més, s'han inscrit al Cens 182 casos nous de persones desaparegudes, la majoria (140 casos) després que es posés en marxa el Programa d'identificació genètica.

La cerca de documentació s'orienta a partir de la informació que inicialment facilita la família, es contrasta amb fonts hemerogràfiques i bases de dades a l'abast, i generalment es demana informació als següents organismes: arxius municipals, registres civils, arxius del Ministeri de Defensa (Guadalajara, Àvila, Segòvia i als Tribunals Militars Territorials), al Centre Documental de la Memòria Històrica (Salamanca), Arxiu Nacional de Catalunya, arxiu del TSJC, Archivo Histórico Nacional i Archivo General de la Administración.

Comitè Tècnic per a la Recuperació i la Identificació de Persones Desaparegudes durant la Guerra Civil i la Dictadura Franquista. El Comitè Tècnic és l'òrgan encarregat d'emetre informes preceptius sobre les actuacions, emetre un informe anual d'avaluació de

les actuacions dutes a terme, que ha d'enviar al Govern i al Parlament, emetre els informes que li sol·liciti el conseller o consellera del departament que té atribuïdes les competències establertes per aquesta llei, i formular les observacions i les propostes que consideri pertinents.

8. PROGRAMA D'IDENTIFICACIÓ GENÈTICA

El **Programa d'Identificació Genètica (PIG)** està coordinat per la Direcció General de Relacions Institucionals i amb el Parlament a través de la Subdirecció General de Memòria, Pau i Drets Humans, que és la unitat competent en matèria de desapareguts i fosses comunes de la Guerra Civil i la dictadura franquista.

Els principals **objectius** del Programa són:

- A. Constituir una base de dades que ordeni i classifiqui els perfils genètics dels familiars de desapareguts de la Guerra Civil i la dictadura franquista.
- B. Constituir una base de dades que ordeni i classifiqui els perfils genètics extrets de les restes humanes que es troben en fosses.
- C. Dur a terme l'encreuament exhaustiu de la informació d'ambdues bases de dades per intentar establir-hi relacions de parentiu i, per tant, determinar identifications personals mitjançant l'aplicació de metodologies de seqüenciació massiva.

Així, **el Pla de fosses d'aquest 2017 complementa el Programa d'Identificació Genètica**, ja que permetrà recuperar les restes òssies de les persones desaparegudes, i nodrir la base de dades amb perfils genètics extrets de les restes òssies recuperades.